

Слід відзначити, що в процесі перекладу з аркуша порівняно з усним переказом перекладач має постійний доступ до тексту, і у нього немає необхідності обробляти великий обсяг інформації та зберігати його в пам'яті. Перекладачеві з аркуша не потрібні навички аудіювання, оскільки інформацію він отримує візуальним каналом.

Проведене дослідження особливостей перекладу з аркуша підтверджує тезу про те, що такий вид міжмовного посередництва вимагає формування спеціальних компетенцій. Наявність таких компетенцій дасть змогу перекладачам долати основні труднощі, з якими вони стикаються в процесі перекладу з аркуша.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Agrifoglio M. Sight translation and interpreting: a comparative analysis of constraints and failures. *Interpreting*. 2004. Vol. 6/1. P. 43–67.
2. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. *Современный перевод*. Москва : Издательство ETS, 1999. 192 с.
3. Van Hoof H. Théorie et Pratique de l'Interprétation, avec Application Particulière à l'Anglais et au Français. München : Hueber, 1962. 190 p.
4. Наймушин Б.А. О роли и месте перевода с листа в процессе подготовки устного переводчика. *Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики*. 2013. № 8. С. 86–93.
5. Миньяр-Белоручев Р.К. Как стать переводчиком / отв. ред. М.Я. Блох. Москва : Готика, 1999. 176 с.
6. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : учебное пособие. Москва : Р. Валент, 2011. 384 с.
7. Angelelli C. The Role of Reading in Sight Translation. Implications for Teaching. *ATA Chronicle (Translation Journal of the American Association of Translators)*. 1999. Vol. XXVIII, No. 5. P. 27–30.

УДК 81`25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-2.10>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЗЛОЧИН» У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ

FEATURES OF TRANSLATION OF LEXICAL SEMANTIC FIELD “CRIME” IN A WORK OF FICTION

Мокрій Я.О.,

orcid.org/0000-0002-4069-6036

*старший викладач кафедри фонетики та граматики
Національної академії Національної гвардії України*

Підлужна І.А.,

orcid.org/0000-0003-2720-804X

*старший викладач кафедри фонетики та граматики
Національної академії Національної гвардії України*

Лексико-семантичне поле – це ієрархічна структура багатьох лексичних одиниць, об'єднаних загальним значенням. Лексико-семантичне поле інтуїтивно зрозуміле носію мови. Лексико-семантичне поле автономне і може бути виокремлене як самостійна підсистема мови. Одиниці лексико-семантичного поля пов'язані тими чи іншими системними семантичними відносинами. Кожне лексико-семантичне поле пов'язане з іншими семантичними полями мови і в сукупності з ними створює мовну систему. Лексико-семантичне поле має своє ядро та периферію. У ядрі містяться найважливіші слова, вони пов'язані між собою сильними семантичними відношеннями. На периферії знаходяться функціонально менш важливі слова, які, як правило, належать і до іншого лексико-семантичного поля.

У роботі розглядаються мовні одиниці лексико-семантичного поля «злочин» та способи їх перекладу на основі художніх творів. Пропонується структурно-семантична класифікація слів лексико-семантичного поля «злочин». За структурною класифікацією лексичні одиниці поділені на дво-, три- та полікомпонентні. Семантично ж були виділені 6 груп: 1) найменування правопорушень та злочинних дій людини; 2) найменування злочинців; 3) слова та словосполучення, які мають безпосереднє відношення до прослуховування справи у суді; 4) працівники поліції та судів; 5) покарання; 6) види протизаконної діяльності людей. Окреслюється специфіка перекладу мовних одиниць лексико-семантичного поля «злочин» у художньому творі. Під час перекладу використовувались прийоми опису, калькування, транслітерації та прийом перекладу за допомогою прикметників. Також були розглянуті ступені відповідності слів лексико-семантичного поля «злочин» в англійському тексті після перекладу українською мовою.

Зустрічалися випадки, коли еквіваленти були повними, проте були й випадки, коли відповідника не було зовсім. У таких випадках перекладач використовував описовий переклад.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, ядро, структурно-семантична класифікація, калькування, транслітерація, описовий переклад.

The lexical-semantic field is a hierarchical structure of many lexical units, united by common meanings. The lexical-semantic field is understood by a native speaker. The lexical-semantic field is autonomous and can be distinguished as an independent subsystem of the language. Units of lexical-semantic field are connected with semantic relations. Each lexical-semantic field is associated with other semantic fields of the language and together they create a linguistic system. The lexical-semantic field has its core and periphery. The core contains the most important words, they are interconnected by strong semantic relations. On the periphery there are functionally less important words, which, as a rule, also belong to another lexical-semantic field.

The article deals with the language units of the lexical-semantic field "crime" and the ways of their translation on the basis of works of fiction. The structural-semantic classification of words of the lexical-semantic field "crime" is offered. According to the classification structure of lexical units are divided into two-, three-, and polycomponents. Semantically, 6 groups were identified: 1) offenses and criminal actions of a person; 2) criminals; 3) words and phrases that are directly related to a case in a court; 4) police officers and courts; 5) punishment; 6) types of illegal activity of people.

Specifics of the translation of the linguistic units of the lexical-semantic field "crime" are outlined. In the translation used methods of description, tracing, transliteration and translation using prepositions. Also, the degree of correspondence of units of lexical-semantic field "crime" in the English text after the translation into Ukrainian was considered. There were cases where the equivalents were complete, but there were cases where the match was not at all. In such cases, the interpreter used a descriptive translation.

Key words: lexical-semantic field, core, structural-semantic classification, tracing, transliteration, descriptive translation.

Постановка проблеми. Дослідження присвячене вивченню особливостей перекладу лексико-семантичного поля «злочин». Проблема правильного перекладу слів, що позначають певні правопорушення, здавна цікавить філологів та перекладачів. Оскільки досягнення ідеального перекладу є не зовсім можливим, то перекладачеві доводиться йти на різного роду компроміси. Актуальність теми зумовлена, по-перше, реальністю проблеми створення лексичного підґрунтя для позначення злочинних дій людини, необхідністю вдосконалення класифікації юридичних термінів лексико-семантичного поля «злочин»; по-друге, її відповідністю теми сучасним напрямом дослідження мови; по-третє, важливістю її розробки для теоретичного осмислення низки інших питань мовознавства, теорії перекладу та лексикографії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз стану вивченості поняття лексико-семантичного поля засвідчив, що в роботах Л.А. Лисиченко, Ж.П. Соколовської, Л.М. Васильєва, Л.А. Новікова [11; 19; 2; 14; 15] та інших учених у цілому створені передумови для дослідження комплексу питань, пов'язаних з виявленням лексичного підґрунтя на позначення злочинних дій людини. Є багато дослідницьких робіт стосовно перекладу технічної та наукової термінології, але не досить розкрита проблема перекладу специфічної термінології.

Постановка завдання. Мета роботи – виявити особливості перекладу слів лексико-семантичного поля «злочин» у творах Агати Крісті.

Об'єкт дослідження – лексико-семантичне поле «злочин».

Предмет дослідження – специфіка перекладу лексико-семантичного поля «злочин» у художньому творі.

Виклад основного матеріалу. Лексико-семантичне поле – це ієрархічна структура багатьох лексичних одиниць, об'єднаних загальним значенням і таких, що відображають у мові певну понятійну сферу. Поле охоплює деякий «напружений» простір однорідних одиниць і має аналогії у стародавніх науках.

Вивчення історії розробки теорії поля у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці призводить до більш широкого розуміння поля, яке включає в себе не лише семантично однорідні вихідні одиниці, але й одиниці «залучені» із суміжних полів, необхідних для реалізації перших у певних конструкціях [3].

Будь-який невідповідний набір мовних одиниць і явищ, їх структурована сукупність можуть розглядатися як поле, яке являє собою «деякий організований простір частинок, безліч елементів, одиниць, всередині якого реалізуються закономірності їх систематизації і функціонування» [15, с. 31]. Спочатку у ролі таких лексичних одиниць розглядали одиниці лексичного рівня – слова; пізніше у лінгвістичних працях з'явилися описи лексико-семантичних полів, які включають у себе також словосполучення і речення.

Лексико-семантичні поля – компоненти мовної картини світу, вони являють собою «лексико-семантичні угруповання, структури певної мови з урахуванням її культурної і національної своєрідності» [19, с. 138].

Лексико-семантичне поле має такі властивості:

1. Лексико-семантичне поле інтуїтивно зрозуміле носію мови.

2. Лексико-семантичне поле автономне і може бути виокремлене як самостійна підсистема мови.

3. Одиниці лексико-семантичного поля пов'язані тими чи іншими системними семантичними відносинами.

4. Кожне лексико-семантичне поле пов'язане з іншими семантичними полями мови і в сукупності з ними створює мовну систему.

Лексико-семантичне поле має своє ядро та периферію. У ядрі містяться найважливіші слова, вони пов'язані між собою сильними семантичними відношеннями і утворюють синонімічні, антонімічні і родо-видові групи. На периферії знаходяться функціонально менш важливі слова, які, як правило, належать і до іншого лексико-семантичного поля.

Елементи окремого лексико-семантичного поля пов'язані регулярними і системними відносинами, і, відповідно, всі слова поля взаємно протиставлені один одному. Лексико-семантичні поля можуть перетинатись або повністю входити одне в одне. Значення кожного слова найбільш повно визначається лише в тому разі, якщо відомі значення інших слів того ж поля [2].

Окрема мовна одиниця може мати декілька значень і може бути віднесена до різних лексико-семантичних полів. Лексико-семантична ознака, яка лежить в основі лексико-семантичного поля, може також розглядатись як певна понятійна категорія, яка співвідноситься з оточуючою людиною реальністю і з її досвідом. Про відсутність різкого протиставлення семантичних і понятійних понять йдеться у працях А.В. Бондарко, І.І. Мещанінова, Л.М. Васильєва [1; 12; 2].

Для аналізуваного лексико-семантичного поля «злочин» був обраний детектив, оскільки саме він наповнений лексикою, яка позначає злочинні дії людини. У ході дослідження було встановлено, що на позначення злочинних дій людини є не лише окремі загальноновживані слова та юридичні терміни (*kidnapping, robbery, assassination, a rape, hijacking, poaching, manslaughter*), а і цілі словосполучення, які, своєю чергою, поділяються на двокомпонентні (*capital punishment, juvenile crime*), трикомпонентні (*to impose a suspended sentence, to be above suspicion*) та полікомпонентні (*to pass verdict on an accused person, bring a case into court, gang of drug smugglers*). Двокомпонентні і трикомпонентні словосполучення були розкласифіковані згідно з тим, до яких частин мови належать їхні компоненти («Прикметник + іменник», «Іменник + іменник», «Прикметник + прикметник + іменник», «Дієслово + займенник + прислівник»). У проаналізованих творах Агати

Крісті переважають двокомпонентні словосполучення. Особливістю синтаксичної структури полікомпонентних словосполучень, як і складених термінів, є те, що за зв'язаністю елементів їх можна вважати вільними (бо компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно закритими (бо за довільного включення до їх складу інших слів вони втрачають свою термінологічність).

Семантична класифікація допомогла розділити слова та словосполучення на окремі групи та виокремити ядро поля, яке досліджується. Загалом було виокремлено шість груп: 1) на позначення правопорушень та злочинних дій людини (*arson, rape, shoplifting, hijacking, burglary, parricide, to forge, kidnapping*); 2) на позначення злочинців (*a crook, a burglar, a robber, a rapist, a drug pusher, a killer*); 3) слова та словосполучення, які мають безпосереднє відношення до прослуховування справи у суді (*to give evidence, to question smb closely, settle out of court, the jury brought in the verdict, to defend smb in court*); 4) на позначення працівників поліції та судів (*coroner, the jury, probation officer, judge, barrister, solicitor, lawyer, prosecuting attorney*); 5) на позначення покарання (*capital punishment, cruel and unusual punishment, severe punishment, corporal punishment, light sentence, suspended sentence, life sentence*); 6) на позначення протизаконної діяльності людини (*bribery, terrorism, drug-trafficking, gambling*).

Ядром лексико-семантичного поля «злочин» є слово *crime* – *злочин*, до нього належить 8 підкласів: *murder* – *вбивство*, *robbery* – *крадіжка*, *criminal* – *злочинець*, *case* – *судова справа*, *court* – *суд*, *lawyer* – *адвокат*, *punishment* – *покарання*, *offence* – *правопорушення*. Була також встановлена периферія ядра, яка складається з одиниць, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Периферія лексико-семантичного поля «злочин» складається з таких одиниць: *physical attack, a law breaker, to break the law, judge, the jury, to arrest, to accuse, evidence*.

Переклад термінів словосполучень складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль під час перекладу термінів відіграє саме аналітичний етап, тобто переклад окремих його компонентів. Синтетичний етап перекладу включає будовання компонентів залежно від зазначених семантичних відносин отримання остаточного варіанту перекладу складних термінів. Основні прийоми перекладу складних юридичних термінів та загальноновживаних словосполучень лексико-семантичного поля «злочин»:

1. Прийом опису – передача слова за допомогою поширеного пояснення значенням англій-

ського слова. Приклади: *account* – несплачена боргова вимога; *coroner* – коронер, судовий слідчий в Англії і США; *dope gang* – банда, яка займається наркотиками; *probation officer* – службова особа, яка здійснює нагляд за умовно осудженим; *jury box* – лава присяжних у суді; *tugging* – грабіж з насиллям (бандитський напад на людину на вулиці); *jury* – суд присяжних; *dope business* – бізнес, пов'язаний з наркотиками.

2. Прийом транслітерації – способи перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою літер мови перекладу. Приклади: *barrister* – баристер; *solicitor* – соліситор; *coroner* – коронер; *mania* – манія; *terrorist* – терорист; *terrorism* – тероризм; *killer* – кілер; *vandalism* – вандалізм; *vandal* – вандал.

3. Переклад за допомогою використання різних прийменників. Приклади: *make an attempt on one's life* – зробити замах на чиєсь життя; *to be above suspicion* – бути поза підозрою; *to defence to a charge* – оборонятись від звинувачення; *suspicious circumstances about smb* – підозрілі обставини щодо когось; *to take an appeal to a higher court* – апелювати до вищого суду; *to appear before a judge* – з'явитися перед суддею.

4. Прийом калькування. Переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійське слово дослівно. Приклади: *according to law* – відповідно до закону; *to give evidence* – давати свідчення; *to have bloodthirsty instincts* – мати кровожерливі інстинкти; *a persecution mania* – манія переслідування.

Одне з головних завдань перекладача полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу, і, як правило, фактична спільність змісту оригіналу і перекладу дуже значна. У теорії і практиці перекладу оперують такими подібними поняттями, як еквівалентність. Під еквівалентністю у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу. Еквівалент перекладу може бути повним, частковим і безеквівалентним. Під час перекладу слів та словосполучень лексико-семантичного поля «злочин» спостерігались різні ступені їх відповідності. Зустрічалися випадки, коли еквіваленти були повними, проте були й випадки, коли відповідника не було:

1) повний еквівалент. Відповідник є повним еквівалентом, тобто повністю відповідає за зміс-

том і за формою: *to give evidence* – давати свідчення; *gang* – шайка; *to be above suspicion* – бути поза підозрою.

2) частковий еквівалент. У цій групі можна виокремити:

а) граматичні трансформації:

– пасивний стан перекладається інфінітивом: *to be victimized* – бути чиєюсь жертвою;
– іменник стає прикметником і навпаки: *death penalty* – смертельна кара;

б) розбіжності у лексичному наповненні:

– у перекладі не зберігається прийменник, який є в оригіналі: *the inquest of the body* – експертиза тіла; *signs of violence* – ознаки насильства;
– дієслово *to be* не зберігається у перекладі: *to be on the track* – переслідувати;

в) семантичні модуляції:

– у дієслова *to take* перше значення – брати, але у словосполученні воно набуває іншого – вживати: *to take drugs* – вживати наркотики. Дієслово *to fight* означає боротись, проте у словосполученні його значення – відстоювати: *to fight the case* – відстоювати справу. Дієслово *to drop* має перше значення – капати, але у словосполученні отримує – скасувати: *to drop a charge* – скасувати обвинувачення. Зазвичай прийменник *to* вказує напрям *до, в, на*, але у виразі він набуває значення напрямку *від*, яке звичайно передається за допомогою прийменника *from*: *to defence to a charge* – оборонятись від звинувачення;

3) безеквівалентний переклад: *to take one's own life* – закінчити життя самогубством; *a dope gang* – банда, яка займається наркотиками; *bad villain of the piece* – головний злодій; *juvenile crime* – злочин, скоєний неповнолітнім.

Висновки. Отже, варто наголосити на тому, що переклад є перетворенням повідомлення вихідною мовою на повідомлення мовою перекладу, тому головним завданням перекладача є якомога краще і точніше передати зміст оригіналу.

Проблема перекладу лексико-семантичного поля здавна цікавить учених. Вона розглядається в роботах Л.А. Лисиченко, Ж.П. Соколовської, Л.М. Васильєва, Л.А. Новікова та інших. Для досягнення поставленої мети необхідно було розв'язати певні завдання, що і було здійснено під час дослідження.

Для того щоб полегшити роботу, всі виявлені під час перекладу слова та словосполучення лексико-семантичного поля «злочин» були структурно-семантично класифіковані. За структурою на дво-, три- та полікомпонентні. Семантично ж були поділені на 6 груп: 1) найменування правопорушень та злочинних дій людини; 2) наймену-

вання злочинців; 3) слова та словосполучення, які мають безпосереднє відношення до прослуховування справи у суді; 4) працівники поліції та судів; 5) покарання; 6) види протизаконної діяльності людей. Було виокремлено ядро групи, слово – *crime*, 8 підкласів та периферія.

У дослідженні була виявлена специфіка перекладу лексико-семантичного поля «злочин» у художніх творах Агати Крісті українською мовою. Під час перекладу використовувались прийоми опису, калькування, транслітерації та при-

йом перекладу за допомогою прийменників. Також були розглянуті ступені відповідності слів лексико-семантичного поля «злочин» в англійському тексті після перекладу українською мовою. Траплялися випадки, коли еквіваленти були повними, проте були й випадки, коли відповідника не було зовсім. У таких випадках перекладач використовував описовий переклад. У частковому еквіваленті перекладу розглядалися граматичні трансформації, семантичні модуляції та відмінності у лексичному наповненні тексту оригіналу і тексту перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарко А.В. Теория морфологических категорий. Ленинград : Наука, 1976. 255 с.
2. Васильев Л.М. Теория семантических полей. *Вопросы языкознания*. 1971. № 5. С. 105–113.
3. Денисенко В.М. Функциональная структура семантического поля (Наименования изменений в русском языке). *Филологические науки*. 1999. № 1. С. 3–12.
4. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Київ : Просвіта, 2002. 608 с.
5. Караулов Ю.Н. Общая русская идеография. Москва : Наука, 1976. 98 с.
6. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ : Просвіта, 2003. 166 с.
7. Кравець Л. Стилїстика сучасної української мови (Лексика і фразеологія) : Збірник вправ. Київ : Нова школа, 2002. 122 с.
8. Крісті А. Вбивство у «Східному експресі». / пер. з англ. Н.Ю. Хаєцької. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 288 с.
9. Крісті А. Поїзд о 4:50 з Педдінгтона. / пер. з англ. В.Й. Шовкуна. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 288 с.
10. Крісті А. Свідок обвинувачення та інші історії. / пер. з англ. Н.Ю. Хаєцької. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 288 с.
11. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. Харків : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1977. 113 с.
12. Мещанинов И.И. Общее языкознание
13. Ленинград : Наука, 1940. 308 с.
14. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. Харків : Видавництво «Основа», 1993. 188 с.
15. Новиков Л.А. Семантическое поле. *Русский язык. Энциклопедия*, 1997. С. 458–459.
16. Новиков Л.А. Семантическое поле как текстовая структура. *Теория поля в современном языкознании* : материалы научно-теоретического семинара. Уфа, 1997. Ч. 4. 298 с.
17. Пеллепейченко Л.М. Актуальні проблеми підготовки перекладачів : монографія. Харків : Військ. Ін-т ВВ МВС України, 2006. 260 с.
18. Покровський И.М. Семасиологические исследования в области древних языков. Москва : «Слово», 2006. 136 с.
19. Пономарів О.Д., Різун В.В. Сучасна українська мова. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
20. Соколовская Ж.П. Проблемы системного описания лексической семантики. Київ : Наукова думка, 1990. 184 с.
21. Christie A. 4:50 From Paddington. London : HarperCollins, 2011. 288 p.
22. Christie A. Murder on the Orient Express. London : HarperCollins, 2013. 282 p.
23. Christie A. The witness for the Prosecution: And Other Stories. London : HarperCollins, 2016. 304 p.